

'This life'

Om havnomadisk harpunjagt, og hvad man snakker om under vandet

Af Frederik von Lillien skjold Hjortshøj

I den indonesiske nationalpark Wakatobi jager man stadig med harpun. Tarik og Agung er taget på undervandsjagt for at skaffe de daglige fisk, men på de havnomadiske farvande er man aldrig alene. Under vandet bor ånderne, og dem skal man altid holde sig gode venner med, hvis man skal have fisk på krogen. Når Sama-Bajauerne jager i deres maritime territorier, giver roen og bølgerne god tid til eftertanke om livets store emner som familie, venskab og fisk, der forsvinder.

Harpunjagt

Sama-Bajau-folket [udtales: *samaba'djau*] lever af subsistensjagt med harpuner. I to måneder sejlede Tarik, Agung og jeg på jagt hver morgen, så jeg kunne lære at harpunere på Sama-Bajau-måder. De bor i landsbyer bygget på stylder i kystområderne i Wakatobi National Park, Indonesien, et maritimt område som for tyve år siden frededes for at beskytte koralrevet. Som led i fredningen besluttede det indonesiske ministerie for skovforvaltning at gå i samarbejde med den schweiziske forretningsmogul Lorenz Mäder om at skabe et luksuriøst dykkercenter, så begge disse aktører kunne lukrere på Indonesiens natur-‘paradis’. Dette er ikke helt uproblematisk. I århundreder har revets ånder nemlig brødfødt Sama-Bajauerne med fisk. Tarik og Agung harpunerer stadig, men fremtiden er usikker, for landsbyernes befolkningsvækst lægger pres på de maritime jagtterritorier, og fiskene bliver mindre og mindre. Når harpunjægerne er på jagt, fisker de i selskab med deres mytiske forfædre, sammen kaldet *Mbo Madilao* [*de gamle i havet*]. Det er tabu at nævne de afdøde, og det kan bringe alvorlig ulykke til søs. Derfor ekspliteres deres væren sjældent. Når en fisk viser sig for jægerne som bytte,

er dette en gave fra de åndelige forfædre. Jagtheld er altså et resultat af en livslang personlig relation fra jæger til ånd, som skal vedligeholdes gennem ofringsritualer og jagt.

Film still

På mine feltarbejder i Wakatobi har jeg benyttet videofilm som en metode til at 'skrive noter'. Jagt er vådt, så mit spejlreflekskamera suppleres af et vandtæt actionkamera. Med kameraerne søger jeg at komme helt tæt på gestaltningen af Sama-Bajauernes havnomadiske relationer. Filmmaterialet bliver helt konkret kurateret til *film stills*, som er denne artikels omdrejningspunkt. Disse 10 stills er altså pauserede momenter i elektronisk råfilm, ikke klassiske fotografier.

Denne metode placerer artiklen i den visuelle og sensoriske antropologi. I sin PhD-afhandling 'Amphibious Anthropology', anser den hollandske antropolog Annet Pauwelussen havet for mere end dets klassiske rolle som kanvas for søfart: Hos Pauwelussen er det et *affektivt* sted fyldt med personlige forhold mellem handelspartnere, familiemedlemmer og ånder, som vedligeholdes rent fænomenologisk set gennem kropslig kontakt med havet. Billederne i denne artikel er altså et bud på de øjeblikke af kritisk betydning i mødet med det affektive hav.

Dét at arbejde specifikt med film stills, gør den amerikansk-australske antropolog David MacDougalls i sin bog 'The Corporeal Image'. Han beskriver, hvordan stills afslører minutøse gestikulationer og flygtige udtryk, som han kalder den 'non-verbale tekst'. Samtidigt kan klassisk fotografi siges at hvile på fotografens intuition i momentet, det som den franske pionerfotograf Henri Cartier-Bresson kalder 'det afgørende øjeblik' (*l'instant décisif*); altså evnen til at tage billedet på det *rigtige* tidspunkt. I modsætning til dette sidder jeg i en slags temporal superposition, da jeg i mit filmredigeringsprogram frit kan spole frem og tilbage i øjeblikkenes gang og 'tage billedet' med en større nøjagtighed. Informanterne og jeg afspiller filmmaterialet på min computer efter jagt, gerne med en kop kaffe og i familiens skød. Her lærer jeg, hvad der er vigtigt at lægge mærke til i den van(d)lige jagt.

Det virker måske paradoksalt at prøve at vise en usynlig ånds tilstedeværelse med et billede. Eller gestaltningen af at være en havnomadisk familie, når kun far bliver fotograferet. Men dette søger jeg at arbejde *med* ved at iscenesætte stillsne i samspil med andet etnografisk materiale. Inspireret af Christian Suhr og Rane Willerslevs 'montage' fra deres artikel 'Can Film Show the Invisible?: The Work of Montage in Ethnographic Filmmaking', om bevidst sidestilling af tilsyneladende forskellige etnografiske informationer, forsøger jeg at vise de usynlige strømninger mellem havet og harpunjærgernes hverdag hjemme i landsbyen. Dette ved brug af særligt inspirerende citater fra interviews med feltarbejdets hovedpersoner gennem sammenlagt 10 måneders feltarbejder fra 2021 til 2025.

Tarik står oprejst og forrest i stævnen og dirigerer. Bag rattet sidder Agung, Tariks nabo og ven. Imellem dem sidder min kollega Nadia, som er rejst hertil fra Californien for at undersøge fridykning parallelt med mit eget fokus på spydfiskeri og kosmologi. Vi er tæt på Kaledupas kyst, og det er altafgørende at sejle uden om de store stenformationer i koralrevet. Rammer vi sådan én, kan motorpropellen brække, og vi ville strande til havs. En ny propel koster mellem 3-400.000 Indonesiske Rupiah (121-162 kr) og ville langt overstige værdien af de fisk, vi kan fange.

"I Kendari bruger de ikke harpun, men dynamit... Når jeg ser det – [Tarik bliver tavs og ryster på hovedet], så er der ingen fremtid."

"Har vi ramt noget!?" Tarik råber op og gestikulerer med armen til Agung, at han skal stoppe motoren. Agung griber gashåndtaget og klapper det i bund. Motorbådens pludselige stop giver et ryk i os, da vi indhentes af bølgen, vi sejlede på.

"Drik det her, bare en lille smule. Vi laver ritualet, så du får held. Vi gør det igen, når du skal hjemad... vi ved det virker, hvis uheldet ikke kommer tilbage."

Tarik hopper i vandet. På dette dyk har han lånt Nadias svømmefødder og min dykkermaske. Tarik arbejder som turistguide og har lært sig engelsk som én ud af kun to i landsbyen. Han hjælper turisterne rundt i området, på dykkertur eller reparerer deres skibsmotorer. Nogle gange tager han imod vestligt dykkerudstyr som betaling. I løbet af feltarbejdet byttede jeg min vestlige SEAC-dykkerkniv for Tariks traditionelle køkkenkniv bemalet af hans 10-årige søn Ade. Det var Tariks idé.

“Hvorfor skriver du ned?”

Det er så jeg kan huske alle Bajau-ordene, du lærer mig.

“Ikke skriv. Bare lyt og snak, prøv dig frem og lav fejl – det var sådan jeg lærte engelsk.”

Tarik dykker ned mod en koralpukkel for at søge efter fisk. Han stabiliserer sig med venstre arm og sætter fødderne i position til at sparke tilbage. Det er med fødderne, at han propellerer sig gennem vandet, så hænderne er fri til at betjene harpunen.

“Når et barn fødes giver vi moderkagen til havet, og den bliver til en [åndelig] tvilling. Hver anden måned skal vi ofre til vores tvillinger i havet. De er familiemedlemmer, *Maduai Ka* hedder ritualen.”

Tarik undersøger en koralpukkel for fisk. Harpunen ligger i position til affyring.

Har du en drøm?

“Jeg vil bygge en redningsbåd til landsbyen. Én der er stor nok til at kunne fragte de syge fra Sampela til hospitalet på Kaledupa.”

“Da Ima [Tariks datter] skulle fødes måtte vi ræse ind i til hospitalet i min speedbåd. Havet var for voldsomt, og jeg frygtede for vores sikkerhed.”

Der var ingen fisk under koralpuklen. Tarik er så dybt nede, at han ikke længere haren tilstrækkelig opdrift til at kunne flyde til overfladen. Derfor må han sætte af på en pukkel for at komme op.

Hvorfor kommer der ingen turister og lejer dit gæstehus?

“Måske de tager til Hoga i stedet. Nogle gange ser de billeder af mit [gæstehus] og siger ‘åh nej, toilettet er ikke i orden’ [toilettet er et hul i gulvbrædderne]. Men jeg siger, sådan er livet (*this [is] life*), jeg glemmer ikke bare sådan min tradition!”

Kameraet har Tarik fået monteret i panden. Denne voksne flagermusfisk (Latin: *Platyx Orbicularis*) spottede Tarik fra overfladen, og han er her dykket 5 meter ned for at skyde den.

“Verden bliver jo moderne. Ade skal snart flytte til Kendari og i skole. Det har jeg bestemt, så han kan få en bedre fremtid... jeg håber ikke, han bliver nødt til bare at være fisker ligesom mig. Men jeg vil stadig lære ham at dykke og skyde fisk.”

Tarik smider flagermusfisken op i båden. Han er iført en havehandske for at kunne gribe bedre fat om de glatte fisk. Havehandsken købte jeg i Rema 1000 i Aarhus.

“Som *Bajo* [Sama-Bajau] skal du have en harpun, ellers [er der] ingen mad. Min harpun kalder jeg *Corona*, din kan vi kalde *Danish*. Denne harpun har jeg lavet til dig. Den er ekstra lang, og ekstra stærk. Ironwood. Du skal have et *sama*-navn [Sama-Bajau-navn]... *Pedrik*. Det er nemmere at sige, der er ingen ‘f’.”

Jagten er slut. Agung tager flamingokassen op, mens Tarik tørrer tørklædet i vinden. Flamingokassen spændes om livet på jægeren med en lang plastiksnor, hvis han skal langt væk fra båden. På denne måde kan han samle byttet lidt ad gangen i stedet for at skulle svømme tilbage til båden, hver gang der er bid. Tørklædet har mange funktioner til søs. Det bruges til at holde varmen på overfart, hvis det blæser. Det kan også bruges som lomme-tørklæde, da vinden giver mange forkølelser.

Eksperterne siger, at der er klimaforandringer i Wakatobi. Er vinden den samme som for mange år siden?

“I juli blæser det altid. Det er normalt, der ikke er mange fisk. Folk, der får løn, siger til os, at vi ikke må fiske. De ved ikke, hvordan man lever et Bajo-liv – ingen fisk, så dør du. Vind ændrer sig ikke, men mennesker gør.”

Motoren er gået i stå på vej tilbage til landsbyen. Tarik tjekker, om han kan se problemet fra oven. Agung er klar til at hjælpe.

Navigation. Jagten er slut og turen går hjemad.

“Det er en gammel motor, meget rusten. Når den er ny: 200 kg, men nu... måske 100 kg.”

“[Tarik peger ned i havet, hvor der mangler en hytte]. Jeg købte det til Ade og Ima [Tariks børn], til når de bliver ældre. Men du må gerne bygge et hus der.”

“Når du så er på besøg, kan du jo sove der, og når du er hjemme, kan vi have gæster dér [turister]. Indtjeningen vil gå til renovering, men måske vi kan lave en profit. En lille forretning. Måske du kan sige til dine venner, at når de er i Indonesien, kan de sove her... Man kan tage palmetræ fra Mentoba [en nabø], og sejle hertil, 1-2 uger, *finish*... Det kan holde i fem år...”

Tarik, Agung, Ima, Ade, Nadia og Mentoba er pseudonymer.

Forslag til videre læsning

Stacey, N. (2007). *Boats to burn: Bajo fishing activity in the Australian fishing zone*.

ANU Press West, P. (2006). *Conservation is our government now: the politics of ecology in Papua New Guinea*. Duke University Press.

Lowe, C. (2013). *Wild profusion: biodiversity conservation in an Indonesian archipelago*.

Princeton University Press.

Om forfatteren

Frederik von Lillienkjold Hjortshøj er BSc i antropologi og skriver i øjeblikket speciale i Human Security ved Aarhus Universitet. I januar afsluttede han sit specialefeltarbejde som indsamlingspraktikant for Moesgaard, hvor han kurerede en pilotkollektion om *Sama-Bajau-folket*. Specialet undersøger folkets omgang med dæmoner, ofring og tvivl. Han har været medlem af *Jordens Folks* redaktion siden januar 2024 og debuterede med artiklen ‘Den skraldede harpun’ i *Jordens Folk: Skrald*, foråret 2025.